

Editörden

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ ÜZERİNE BAZI MÜLAHAZALAR

Varlıkların en mükemmeli olarak yaratılan insan, anlayan, kavrayan, hisseden, düşünen, inanan bir varlıktır. İnsanı insan yapan en büyük değerlerin başında hiç şüphesiz akli gelir. Düşünme/tefekkür, insan beyninin en kutsal ve en değerli ürünüdür. Bir başka ifadeyle Yüce Allah tarafından sadece insanlara bahşedilen tefekkür/düşünme melekesi insanları diğer canlılardan ayırt eden yegane alamet-i farikadır. Düşünme/tefekkür, insanın paha biçilmez en değerli hazinesidir. O bakımdan manevi hürriyetlerden olan düşünce/fikir hürriyeti, özgürlüklerin en önemlisi ve en değerlisi kabul edilmiştir. Düşünce/fikir hürriyeti, vazgeçilemeyen, devredilemeyen temel özgürlüklerden birisidir. Düşünce/fikir özgürlüğünde en önemli nokta ise bu özgürlüğün kapsamıdır. Düşünce/fikir hürriyeti beyinde bulunan fikirlerin varlığını tanımak demek değildir. Herhangi bir konuda düşün ama bunu açıklama demek bir yerde hiç düşünme anlamına gelir. Böyle bir düşünce özgürlüğüne fikir hürriyeti denemez. İnsanların beyinlerindeki fikirleri anlayıp okuyabilecek henüz bir alet bulunamamıştır. Bu şekilde olan düşünce, ifade edilmediği sürece düşünce dahi sayılamaz. Düşünce özgürlüğünden bahsedebilmek için şu hususların yerine getirilmesi gerekir:

1. Birey her türlü düşünceye ulaşabilme özgürlüğüne sahip olmalıdır: İnsan merak duyduğu, ilgilendiği konularda bilgi sahibi olmak ister. İlgi alanı dini konular olduğu gibi dünyevi konular da olabilir. Kişilerin bilgi almak istediği saha ideolojik bir alan da olabilir. Bazen böyle bir bilgi, toplumun genel kabul görmüş, manevi ve kültürel değerlerine aykırı da olabilir. Velhasıl bir ülkede düşünce hürriyetinden bahsedebilmek için hangi konuda olursa olsun birey, hiçbir maddi ve manevi baskıya maruz kalmadan istediği her alanda en aykırı da olsa öğrenmeyi arzu ettiği bilgiye ulaşabilmelidir. Devlet, düşünce sahasında esas itibarıyla hiçbir sınır koymamalıdır. Hatta tam tersine istediği bilgiye ulaşma kanalları hususunda birey her türlü kolaylığı göstermelidir.

2. Birey sahip olduğu düşünceyi yayabilme özgürlüğüne sahip olmalıdır: Düşünce özgürlüğünün en önemli şartı budur. İnsanın beynindeki düşünce ifade edilmediği zaman fazla bir anlam taşımaz. Bir ülkede düşünce özgürlüğünden bahsedebilmek için kişilere, sahip oldukları düşüncelerini tek başına veya dernek, sendika, vakıf, parti vb. teşekküller vasıtasıyla serbestçe açıklayabilme ve dolayısıyla yayabilme imkanı sağlanmalıdır. Düşünceleri açıklama sözle olabileceği gibi radyo, televizyon, sinema, tiyatro, internet vb. her çeşit iletişim araçları vasıtasıyla da olabilir. Taraftar kazanma ve fikirlerin yayılması amacıyla telkin ve propaganda

yapmak, bir başka ifadeyle düşünceleri başkalarına aktarmak için gayret göstermek de fikir hürriyeti kapsamında mütalaa edilmelidir.

Tam ve kamil manada düşünce özgürlüğünden bahsedebilmek için bireyler, hiçbir maddi ve manevi baskıya maruz kalmadan düşüncelerini serbestçe ifade edebilmelidir. Düşünebilirsin ama düşündüklerini açıklayamazsın demek bir anlamda hiç düşünme demektir. İnsan onurunu en çok rencide eden bu baskı türü, baskıların en iğrencidir. Yargıtay eski başkanlarından Sami Selçuk'un da ifade ettikleri gibi özgürlükçü demokrasilerde herkes özgürlük türküsü söyleme özgürlüğüne sahip olmalıdır.

Hangi görüşte olursa olsunlar devlet bütün vatandaşlara eşit davranmak ve bütün düşünceler karşısında yansız olmak zorundadır. Devletin görevi vatandaşlarının fikirlerini baskı altında tutmak değil, bireylerin düşüncelerinin açıklanmasına yardımcı olmak olmalıdır. Devletin kendisi, fikirlerinden dolayı vatandaşlara maddi veya manevi bir baskı yapamayacağı gibi baskı yapanlar olursa onlara da engel olmalıdır. Düşünce özgürlüğünü geniş anlamda kabullenen devlet, farklı düşünceleri bir zenginlik telakki ederek her türlü fikrin ifadesine imkan sağlayan devlettir. Böyle bir devlette bireyler devlet gibi düşünmek zorunda değildir. Birey gerektiğinde devletin düzenini, sistemini, kurumlarını eleştirebilir ve hatta kınayabilir. Şiddeti teşvik etmediği ve şiddeti özendirmediği sürece bu düşünceler şaşırtıcı, incitici, şok edici de olabilirler. Fikir hürriyeti gerçek anlamda var olan devlette birey merkez kabul edilir. Böyle olunca da devletin en başta gelen görevlerinden birisi bireylere özgür vatandaş olma bilincini yerleştirmek olacaktır. Düşünce özgürlüğünün geniş olduğu ülkelerde vatandaş kul değildir. Kulun düşünüp, düşündüklerini açıklama hakkı başta olmak üzere hiçbir hakkı yoktur, sadece görevi vardır. Kulun görevi, kim olursa olsun yöneticilere itaat ve verilen görevleri yerine getirmektir. Düşünce özgürlüğünün gerçek anlamda var olduğu yerde ise, başkalarının düşüncelerini bastırarak onları devre dışı bırakma anlayışı yoktur. Böyle bir ortamda tek doğru anlayışı da yoktur, bu yüzden dayatmacılık söz konusu olamaz, özgürlükçülük, çoğulculuk ve katılımçılık vardır.

3. Birey düşüncesini açıklamaya zorlanmamalıdır: Bireyin, düşüncelerini serbestçe açıklaması fikir hürriyeti kapsamına girdiği gibi herhangi bir konudaki fikir ve kanaatlerini açıklamaması da düşünce hürriyeti çerçevesinde mütalaa edilmiştir. Bir kimseye belli bir konudaki düşüncen nedir, onu açıkla diye zorlamada bulunulamaz. Bireyin kanaat ve fikirleri en değerli varlığıdır. İsterse onları yazılı veya sözlü olarak açıklar, istemezse açıklamaz. Bu durum tamamen bireye kalmış bir konudur. Nitekim bizim 1982 Anayasasının 25. maddesinde şöyle denmiştir: "Her ne sebeple ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz."

4. Birey düşüncesinden dolayı kınanmamalı ve suçlanmamalıdır: Herkes için kendi görüşleri değerlidir. Bu görüş toplumun çoğunluğu tarafından

kabul göreceği gibi hiçbir kimse tarafından benimsenmemiş de olabilir. Bir kişi aykırı görüşe sahip olsa ve o görüş hiçbir kimse tarafından paylaşılmasa dahi, hem devlet tarafından hem de başkaları tarafından hoşgörü ile karşılanmalı ve asla kınanmamalıdır. 1982 Anayasasının 25. maddesinde şöyle denmektedir: "Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz."

Düşünce Özgürlüğünün Sınırı: İlke olarak düşünce özgürlüğüne sınır konmamalıdır. Her birey hiçbir maddi ve manevi baskıya maruz kalmadan düşüncelerini açıklayabilmelidir. Ancak her özgürlük gibi düşünce özgürlüğü de sınırsız değildir. İstisnai de olsa belli durumlarda bu özgürlük sınırlanabilir. Esas itibarıyla başkalarının özgürlüklerinin başladığı yerde kişinin özgürlüğünün bittiği kabul edilmiştir. Bu bakımdan bir kişinin özgürlük alanı başkalarının malına, canına, özel hayatına, haysiyet ve şerefine zarar veriyorsa buna hiç şüphesiz devlet tarafından müdahale edilebilmelidir. Bu bakımdan özgürlüklerin en geniş olduğu ülkelerde dahi şiddeti teşvik eden, özendiren, bireylere hakaret ve sövmeyi amaçlayan, bireylerin özel hayatını deşifre eden düşüncelere sınır getirilmiştir. Ayrıca bir ülkenin ulusal güvenliğinin, toprak bütünlüğünün, kamu emniyetinin, sağlığın ve genel ahlakının korunması, yargının otorite ve tarafsızlığının sağlanması vb. alanlarda düşünce özgürlüğüne sınır getirilebilir. Nitekim günümüzde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de belli başlı bu saydığımız alanlarda düşünce özgürlüğüne sınır getirilebileceğini verdiği kararlarda kabul etmiştir.

Devletin ifade özgürlüğüne sınırlamalar getirirken şu hususları göz önünde bulundurması gerekir: 1. Sınırlama, bir yasaya dayandırılmalı, 2. Sınırlamanın meşru bir amacı (yukarıda açıkladığımız nedenlerden) olmalıdır.

Çağdaş ülkelerde düşünce özgürlüğü, olmazsa olmaz temel özgürlüklerden birisi olduğundan devletin bu özgürlüğü düzenlerken çok dikkat etmesi gerekir. Yukarıda belirttiğimiz gerekçeleri bahane ederek kısıtlama için zorunluluk var deyip ifade özgürlüğünü kısıtlama ve hatta yok etme cihetine gitmemelidir.